

Araştırma Makalesi / Research Article

1950'LER MODERNLEŞMESİNİN FAKİR BAYKURT'UN AMERİKAN SARGISI ROMANI BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRMESİ

Ebru GENÇALP*

AN ASSESSMENT OF THE MODERNIZATION IN THE 1950s IN THE CONTEXT OF FAKİR BAYKURT'S NOVEL OF AMERİKAN SARGISI

Öz

Türkiye’de modernleşme süreci, özellikle 1950’li yıllardan itibaren ABD ile geliştirilen ekonomik ve siyasi ilişkiler neticesinde farklı bir görünüm almıştır. Türkiye’ye yardımda bulunan ve kimi kırsal bölgelerde çeşitli projeler geliştiren ABD, Türkiye’de yaşanan toplumsal ve kültürel değişimde önemli bir belirleyici olmuştur. ABD’nin empoze ettiği şekliyle modernleşme, köyden başlayarak Türkiye’nin toplumsal hayatında bazı dönüşümlere neden olmuştur. Kendisi de bir köy çocuğu olan Fakir Baykurt, eserlerinin önemli bir kısmında bu dönüşüme odaklanmıştır. Çalışmada, Türkiye’ye Amerikan yardımlarının verildiği ve birtakım projelerin uygulamaya koyulduğu 1950’li yıllar modernleşmesi ile Baykurt’un *Amerikan Sargısı* romanında saptanan paralellikler ortaya koyulmaktadır. Roman, Baykurt’un devletin izlediği Amerikancı politikaları eleştirdiği, Amerikan yardımları ve projeleri nedeniyle köyde yaşanan değişimi kimi zaman alaya alarak anlattığı önde gelen eserlerinden biridir. Çalışmada Baykurt’un eseri üzerinden ABD güdümlü modernleşme ve bunun köydeki ve köylüdeki dönüşüme etkileri irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de Modernleşme, Fakir Baykurt, Amerikan Yardımı, Köy Enstitüleri, Türk-Amerikan İlişkileri.

Abstract

The US has provided aid to Turkey and has developed various projects in some rural areas of Turkey in the 1950s. Therefore, modernization, as imposed by the

* Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, e-posta: ebru.gençalp@adu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5759-0492>.

İntihal Taraması: Bu makale intihal taramasından geçirilmiştir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Ebru Gençalp).

Atıf: Gençalp, E. (2021), 1950'ler Modernleşmesinin Fakir Baykurt'un Amerikan Sargısı Romanı Bağlamında Bir Değerlendirmesi, 21(2), *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 100-117, <https://doi.org/10.11616/basbed.vi.899375>.

Makale Gönderim Tarihi: 18.03.2021

Makale Kabul Tarihi: 07.05.2021

US, has caused some transformations in the social life starting from the village. Fakir Baykurt, as a village boy, has concentrated on the problems of the village in the process of modernization in Turkey. This article presents the parallelisms detected in the Baykurt's novel of *Amerikan Sargısı* with the modernization in the 1950s. Baykurt criticizes the Turkish-American relations and the Americanist policies pursued by the state, by sometimes teasing the change in the village due to American aid and projects. The article examines the US-led modernization, how it is perceived by the villagers, the transformation in the village through the aforementioned novel of Baykurt.

Keywords: Modernization in Turkey, Fakir Baykurt, American Aid, Village Institutes, Turkish-American Relations.

1. Giriş

Modernleşme kavramı, Batılı olmayan toplumlardaki değişim süreçlerini açıklamak için kullanılmaktadır. Özellikle 1950'lerin ikinci yarısından itibaren oluşmaya başlayan modernleşme literatürü, 1960'lı ve 70'li yıllarda nicelik ve nitelik bakımından zenginleşerek kuram halini almıştır. Modernleşme kuramı yazarları söz konusu süreci açıklarken modern toplumu tanımlamış, bu durum tanımlamanın dışında kalan toplumların "modern olmayan toplum" olarak algılanmasına neden olmuştur (Köker, 2009:39-40). Genel bir kabullenişle modern toplumun ayırt edici özelliği, iktisadi alanda kapitalizmi, siyasal alanda ise liberal demokrasiyi idealleştirmesidir. Dolayısıyla Batılı olmayan toplumlara ideal olarak sunulan toplum düzeni, Batı toplumlarında var olan kapitalizm ve liberal demokrasidir (Köker, 2009:82).

Modernleşme kuramı yazarlarının birleştiği ortak nokta, genel ifadeyle modernleşmenin Batı Avrupa'da başladığı tespittir. Bu bağlamda modernleşme ve modernlik kavramlarını tanımlamaya yönelik farklı yaklaşımların varlığından bahsetmek mümkündür.

Modernleşmeyi mevcut kurumsal yapıyı değiştirmeye yönelik devrimci bir süreç olarak tanımlayan S. N. Eisenstadt'a göre 19. ve 20. yüzyıl modernleşmesi büyük ölçüde Batı Avrupa'daki kurumsal yapının Amerika, Doğu ve Güney Avrupa, Asya ve Afrika ülkelerine etki etmesidir (Eisenstadt, 1965:659-660). Eisenstadt'ın modernleşme kuramının temel eserleri arasında kabul edilen *Modernization: Protest and Change* isimli çalışmasına göre ekonomik alanda modernleşme, yüksek düzeyde teknolojinin kullanıldığı, üretim, tüketim ve pazarlama gibi ekonomik faaliyetlerin ve uzmanlaşmanın arttığı bir yapıyı; siyasal anlamda modernleşme ise genişleyen sınırlar üzerinde toplumun merkezi, idari, adli ve siyasal kurumlarının gücünün arttığı bir durumu karakterize etmektedir. Eisenstadt'a göre modern toplumlar belli oranda demokratik

toplumlardır. Böyle toplumların önemli özelliği, meşruiyetin geleneksel kaynağı olarak yönetenlerin gücünü Tanrı gibi toplum dışında var olan unsurlardan aldığı bir toplumsal yapının zayıflığıdır. Eisenstadt modern toplumun kültürel alanda başlıca karakteristiğini din, felsefe, bilim gibi temel değerler sisteminde gelişen farklılaşma, okur-yazarlığın yaygınlığı, seküler eğitim sistemi ve karmaşık bir entelektüel kurumsal sisteme sahip olma şeklinde açıklamaktadır (Eisenstadt, 1966:3-5).

Modernleşmeyi iki aşamalı bir süreç olarak tanımlayan Eisenstadt, modernleşmenin ilk aşamasının 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyılda Avrupa’da (özellikle Batı Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri, daha az ölçekte olmakla birlikte Latin Amerika’da ve Asya ülkelerinde) gözlemlenen “sınırlı” bir modernleşme olduğunu ifade etmektedir. Modernleşmenin bu ilk aşamasında üst ve orta sınıflar aktif rol oynamakta, süreç kentleşme ve sanayileşme şeklinde kendini göstermektedir (Eisenstadt, 1966:52).

Modernleşmenin ikinci aşamasına klasik örnek Latin Amerika ülkeleridir. Yine devrimci-ulusçu rejimler ile komünist rejimler de ikinci aşama modernleşme süreci kapsamında değerlendirilmektedir. Eisenstadt modernleşmenin ikinci aşamasında devrimci-ulusçu rejimlere en iyi örnek olarak Türkiye ve Meksika’yı göstermektedir. Komünist rejimler olarak öne çıkan ülkeler ise Rusya ve ardından Çin’dir (Eisenstadt, 1966:98-99).

Türkiye’nin içinde olduğu devrimci-ulusçu rejimler ele alındığında, Eisenstadt bu tip rejimleri liderleri tarafından yeni semboller kullanılarak yeni bir kurumsal düzenin ve kolektif kimliğin inşa edildiği rejimler olarak nitelermektedir ki, bu açıklama Atatürk dönemi modernleşmesinin genel niteliğini yansıtmaktadır. Bu devrimci liderler uzun dönemde toplumlarında yapısal dönüşümü hedeflemiş olsalar da bu dönüşüm sosyal yapının tamamında bir yeniden biçimlenmeyi öngörmemektedir (Eisenstadt, 1966:103). Eisenstadt devrimci-ulusçu rejimlerin hayata geçirilmesi noktasında toplumun bir kısmının ciddi muhalefetiyle karşılaştıklarını belirtmektedir. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, İkinci Dünya Savaşı ertesinde hayata geçirilen çok partili rejimin uygulanması noktasında en azından başlangıçta zorluklar yaşandığı görüşüne yer veren Eisenstadt, bu durumun anayasal rejimin yeniden tesisi noktasında kısmi çöktürlere ve askeri darbelere yol açtığını öne sürmektedir (Eisenstadt, 1966:105).

Diğer taraftan modern ve geleneksel toplum tiplerini karşılaştıran modernleşme kuramı yazarlarından bazıları iki toplum tipi arasındaki temel farkı “sanayileşme” olarak ortaya koymaktadır. Modernleşmeyi

sanayileşme merkezli açıklayarak Batılı olmayan toplumlardaki değişim süreçlerini inceleyen yazarların başında John H. Kautsky ve Barrington Moore gelmektedir (Köker, 2009:47). Kautsky, modernleşme sürecini iç ve dış faktörleriyle ele aldığı 1972 yılında yayımlanan *The Political Consequences of Modernization* adlı eserinde Moore'un görüşlerine atıfta bulunarak İngiltere ve Fransa'nın kendi iç dinamikleriyle, ABD'nin burjuvazi devrimiyle, Almanya ve Japonya'nın faşizme yönelen aristokrasi öncülüğündeki kapitalist sanayileşme ile modernleştiklerine vurgu yapmaktadır. Kautsky esas itibarıyla Batı Avrupa'nın iç faktörlere bağlı olarak modernleşirken, Batılı olmayan toplumların (örneğin Hindistan, Meksika ve Türkiye) dış faktörlerin etkisiyle modernleşme sürecine girdiklerini ortaya koymaktadır. Kautsky ayrıca bu toplumlarda ne komünizmin ne de köylü devriminin var olduğuna dikkati çekmektedir (Kautsky, 1972:138).

Sanayileşme sürecini açıklarken Kautsky "ikinci dalga modernleştiricilerin devrimleri" kavramsallaştırmasını kullanır. Modernleştiricilerin temel rolü toplumlarını sanayileştirmektir ve söz konusu devrimler Çin, Meksika ve Türkiye özelinde muhafazakârlık ve sömürgeciliğe karşı işçi ve köylünün desteğiyle verilen mücadele olarak somutlaşmaktadır (Kautsky, 1972:201). Kautsky'e göre Türkiye örneğinde birinci dalga devrim ve modernleşme 1920'lerde Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde yürütülmüştür. İkinci dalga modernleştiricilerin devrimi olarak 1960 yılını işaret eden Kautsky, Türkiye'de sürecin askeri darbelerle kesintiye uğradığına dikkati çekmekte ve ikinci dalga modernleştiricilerin başarısızlığa uğradığını öne sürmektedir (Kautsky, 1972:203).

Az gelişmiş ülkelerde siyasal değişimi tartıştığı *Political Change in Underdeveloped Countries: Nationalism and Communism* isimli bir diğer çalışmasında Kautsky Çin, Türkiye, Brezilya, Arjantin, Küba, Mısır, Irak, Pakistan, Endonezya, Tunus ve Gana gibi ülkeleri az gelişmiş ülkeler olarak nitelendirmekte ve bu ülkelerin ortak bir özelliği olarak ulusal liderlerinin yönetiminde az veya çok oranda totaliter eğilimleri bulunduğunu öne sürmektedir (Kautsky, 1967:109-110). Kautsky'e göre aslında Türkiye örneği, ilk dalga modernleşmenin hedeflerini gerçekleştirmede başarılı olamadığı ve muhafazakâr güçlerin iktidardaki konumunu koruduğu ya da yeniden kazandığı, milliyetçi bir devrimin ikinci dalgasının en son örneklerinden bir tanesidir. Türkiye'de sanayileşme köylünün desteğini kazanan Menderes'in siyasal iktidarında muhafazakâr ve dinci çevrelerin izin verdiği ölçüde çok yavaş ilerlemiştir (Kautsky, 1967:111).

Bu çalışmanın odağında yer alan Fakir Baykurt tam da modernleşme literatürünün geliştiği 1950'lerden 1970'lere uzanan süreçte verdiği eserlerinde, Türkiye'de modernleşme olgusunun köy ve köylünün yaşamında yarattığı değişime ışık tutmaktadır. Amerikan Sargısı romanı yazarın bu nitelikte öne çıkan bir eseridir. Çalışmada Türkiye'de 1950'li yıllar modernleşmesinde ABD'nin etkisi ve modernleşmenin köylüler üzerindeki yansımaları, Fakir Baykurt'un Amerikan Sargısı romanı bağlamında değerlendirilmektedir.

2. Türkiye'de Modernleşme

2.1. 1950'li Yıllarda Türkiye'de Modernleşme

Türk siyasal hayatında modernleşme, çoğunlukla Batılılaşma hareketleri bağlamında düşünülmüş ve ele alınmıştır. Türkiye, erken Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün hayata geçirdiği devrimler sayesinde köklü bir modernleşme sürecine girmiştir. Belirtmek gerekir ki, Atatürk en ileri medeniyet seviyesi Batı medeniyeti olduğu için Türkiye'yi bu seviyeye taşımak istemiştir (Tunaya, 2004:97). Bu noktada devrimleri Batı'nın taklit edilmesine indirgeyerek eleştiren görüşlere karşı Niyazi Berkes'in yorumunu hatırlamak gerekir. Berkes, Kemalizmde Batıcılığın "Batı medeniyetçiliği" değil medeniyet ilerliciliği olduğunu ve en önemlisi de içinde devrimciliği barındırdığını ifade eder (Berkes, 2007:142).

Buradan hareketle, Türkiye modernleşmesinin üç niteliği öne çıkmaktadır: Modernleşmenin Batılılaşarak gerçekleşmesi, topyekûn olması ve halk istemese de yukarıdan bir etkiyle ve aniden gerçekleştirilmesi (Vatandaş, 2017:86). Dolayısıyla üçüncü sırada zikredilen yukarıdan etkiyle ve aniden gerçekleştirilmesi niteliğine dayanarak Türkiye'deki bu süreci "modernleşme" yerine "modernleştirme" kavramı ile açıklayan yazarlar da bulunmaktadır (Vatandaş, 2017:86).

Gerçekten de Türk devrimi tabandan gelen bir talebe dayanmamakla birlikte, topyekûn bir modernleşme sürecine karşılık gelmektedir. Alain Touraine'in *Modernliğin Eleştirisi* isimli çalışmasında belirttiği üzere, modernlik salt değişim olarak değil, akılcı, bilimsel, teknolojik ve idari etkinliğin ürünlerinin yaygınlaştırılması olarak tanımlandığında (Touraine, 2002:23), Atatürk devrimlerinin de ayırt edici niteliği ortaya çıkmaktadır. Zira Atatürk devrimleri sadece siyasal alanla sınırlı tutmamış, hukuk, toplumsal alan, eğitim, sanayi, ekonomi gibi pek çok alanda akılcı ve bilimsel yöntemler izleyerek yenileşmeye gitmiştir. Atatürk devrimleri birer yapısal reformdur ve bu reformların somut

adımları Cumhuriyet'in ilk 15 yılında atılmıştır (Eğilmez, 2018:136). Kemal H. Karpat, Cumhuriyet dönemindeki modernleşme hareketlerinin en önemli başarısı olarak bu alandaki çabaların, düşüncelerin ve olayların Batı'daki gibi gelişmesine elverişli şartları hazırlamış olması ve geniş halk kitleleri tarafından benimsenmiş olmasını göstermektedir (Karpat, 2008:448).

Türkiye, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP'nin iktidara gelişiyle yeni bir döneme girmiştir. DP'nin sanayileşmeyi hedef olarak gözetken önceki tek parti iktidarından en belirgin farkı liberal bir ekonomi politikası izlemiş olmasıdır. Ekonomideki bu politika değişimi ABD'den alınan ekonomik yardımlar ile birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'nin yeni rotası somutlaşmaktadır: Tekeli'nin ifadesiyle tarım öncelikli bir gelişme stratejisi veya diğer bir tanımlamaya göre tarımsal kapitalizm¹. DP'nin kurucularından Celal Bayar ve Adnan Menderes'in temsil ettiği sırasıyla ticaret burjuvazisi ve toprak sahiplerinden oluşan hakim sınıflar, Türkiye ekonomisini tarımsal kapitalizmin önceliklerine göre yeniden şekillendirmiştir (Atılğan, 2015:389-391). DP döneminde tarımsal kapitalizm, iktisadi alanda olduğu kadar siyasal, toplumsal ve kültürel alanda da etkileri hissedilen bir dönüşüm ve değişime neden olmuştur.

Atatürk döneminin sanayileşmeyi temel alan ekonomi politikasından sapma anlamına gelen tarımsal kapitalizm, esas itibarıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD tarafından desteklenmiş ve özendirilmiştir. Savaşın Avrupa ekonomileri üzerindeki yıkıcı etkilerini bertaraf etmek amacıyla ABD'nin 1947'de başlattığı Marshall Planı kapsamında 16 Avrupa ülkesine ekonomik yardımda bulunulmuştur. Türkiye'nin Marshall Planı kapsamına alınma talebine karşılık ABD, Türkiye'nin tarımsal üretimini artırmasını, tarım aletlerinin modernizasyonunun sağlanmasını ve ulusal ulaşım ağının yenilenmesini talep etmekteydi (Erhan, 2002:539-540). Dolayısıyla tarıma dayalı kalkınma modeli, Marshall Yardımı vasıtasıyla ABD tarafından Türkiye'ye empoze edilmiştir. Nihayetinde 4 Temmuz 1948'de Türkiye ile ABD arasında Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nın imzalanmasıyla Türkiye'ye Marshall yardımları verilmeye başlanmıştır (Erhan, 2002:541).

Türkiye'ye yardım kapsamında 184,5 milyon dolar ödenmiştir (Erhan, 1996:287). Verilen yardımlar sonucunda tarımda makineleşmenin başladığı Türkiye'de, traktörün kullanılmaya başlanmasıyla özellikle

1 Tarımsal kapitalizm, ülke ekonomisinin bütününe tarıma öncelik tanıyarak biçimlendirilmesi, ekonominin içsel ve dışsal bağlantılarının tarım merkezli olarak tasarlanmasıdır. Atılğan, G. (2015). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*. Ed. Gökhan Atılğan, İstanbul: Yordam Kitap, s. 392.

1950'lerin ilk yarısında ekilen alan, tarımsal üretim ve iç göçte büyük artış yaşanmıştır (Margulies ve Yıldızoğlu, 2013:452). Rakamlar da tarımdaki makineleşmeyi açıkça gözler önüne sermektedir. 1936'da traktör sayısı 961 iken 1948'de 1.750'ye, 1952'de 31.415'e yükselmiş, 1955'te ise 40 bini aşmıştır. Ekilen alandaki değişime bakıldığında 1926 yılında 6,6 milyon hektar iken, 1950'de 14,5 milyon, 1956'da ise 22,4 milyon hektara ulaşılmıştır (Avcıoğlu, 1973:402).

Tarımda makine kullanımı köy içerisinde birtakım sorunlara da yol açmıştır. Amerikalı sosyologlar Hellingler'in çalışmasına göre köye giren ilk traktör yüzünden tahminen 5-9 kişi işsiz kalacaktır. Ancak daha vahimi traktörlerin hisse karşılığı başkalarına çift sürmek için alınmasıyla topraksız köylünün geçim kaynağından mahrum kalmaya başlamasıdır (Tütengil, 1977:71). Öte yandan Tütengil'in tarımda makineleşmenin köy yaşamındaki etkileriyle ilgili araştırmasına göre Güney Doğu Anadolu'da köyde oturduğu halde çiftçilik yapmayan ailelerden % 83,3'ü makineleşmeden sonra çiftçiliğe başlamıştır. Traktörün taşıt aracı olarak da kullanılmasıyla köyün kent ve kasabalarla ilişkisi artmıştır. Makineleşmeden sonra köylerde açılan dükkan sayısı da artış göstermiştir. Açılan dükkanlar arasında ilk sırada bakkallar yer almakta, sıralamayı kahve, berber, fırın ve aşçı takip etmektedir (Tütengil, 1977:134).

Beri yandan tarımda makineleşme sebebiyle ilerleyen yıllarda kronikleşecek bir sorun olarak işsizlik ortaya çıkmıştır. İşsiz kalanların büyük çoğunluğu Akdeniz ve Güneydoğu bölgelerindedir. Oya Köymen'in 1954 yılında yayınlanan *Türkiye'de Zirai Makinalaşma, Ziraatta Makine Kullanılmasının Doğurduğu Teknik, Ekonomik ve Sosyal Meseleler Üzerine Bir Araştırma* isimli çalışmaya dayandığı verilere göre kasaba ve kentlere göç edenlerin % 73'ü Akdeniz'den, % 21'i ise Güneydoğu'dandır. Ayrıca Marshall Planı kapsamında ABD kredileriyle alınan traktörler birinci nesil olarak tabir edilen eski teknolojidir. Toprağı çok derin yaralayan bu traktörler etkileri ancak 20 yıl sonra ortaya çıkacak toprak erozyonunu başlatmıştır. Küçük köylünün topraksızlaşması sonucu kent nüfusu 1950-1960 yılları arasında % 79 artmıştır. Kentlerde yeterli sanayi olmadığı için topraksız köylüler çoğunlukla inşaat işçisi olmuş veya işsiz kalmıştır (Köymen, 2017:131-133).

Diğer taraftan Atatürk döneminde modernleşme projesinin bir parçası olarak demiryolu yapımına ağırlık verilirken, 1950'lerden itibaren tarımsal ürünleri kentlerle buluşturmak amacıyla karayolu yapımı ve taşımacılığının öne çıktığı görülmektedir. Karayolu yapımına paralel olarak otomobil sayısı artmıştır. 1950 yılında 13.405 olan otomobil

sayısı, 1970’te 147.014’e yükselmiştir. Keza otobüs, minibüs, kamyon ve kamyonet sayısında da artış olmuştur. Dolayısıyla Türkiye’de tarımın makineleşmesine bağlı olarak başlayan modernleşme sürecinde “kentleşme” yeni bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. 1950’de şehirli nüfus oranı yüzde 25,04 iken, 1955’te bu oran yüzde 28,79’a, 1960’ta yüzde 31,92’ye, 1965’te ise yüzde 34,42’ye yükselmiştir (Tekeli, 2019:26).

Son tahlilde tarımda traktör kullanımı, kırsalda geniş bir işgücünü işsiz bırakarak bu kitlenin kentlere göç etmesine neden olmuştur. Gerçi iç göç olarak adlandırılan bu olgunun toprak ağaları ve aşiret reislerinin köylü üzerindeki baskısı ve kan davası gibi başka bazı nedenleri de vardır (Karpat, 2016:91) fakat sonuç olarak kentler bu göç dolayısıyla ortaya çıkan konut ihtiyacını karşılayamamış, bu ihtiyacı karşılamak için 1950’lerden itibaren altyapıları eksik apartman mahalleler oluşturulmuştur (Tekeli, 2005). 1960’lara gelindiğinde modernleşme projesinin temel unsurlarından bir tanesi kentleşme olgusu olacaktır.

2.2. Türkiye’de Modernleşmenin Dinamiği Olarak Köy Enstitüleri

Cumhuriyet modernleşmesinin önemli sacayaklarından birisidir Köy Enstitüleri. Atatürk’ün ölümünden sonra devrimler ve modernleşme süreci ivme kaybetmiştir. Köy Enstitüleri ise Atatürk sonrası dönemde modernleşme sürecinin devam ettirilmesi noktasında siyasi iktidarın önde gelen uygulamalarının başında yer alır.

Toplumsal uyanışın sağlanması, özellikle köyün ve köylülerin eğitim seferberliği ile modernleşmesi ve demokrasinin yerleşmesindeki katkısı bakımından Köy Enstitüleri, Türkiye’nin modernleşmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Köy Enstitülerinin mimarları arasında dönemin İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel gelmektedir. Enstitüler ilk olarak 1937 yılında “Köy Öğretmen Okulu” olarak kurulmuştur (Altunya, 2000:29). 17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu’nun birinci maddesine göre Köy Enstitüleri “köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştiren kurumlardır” ve “ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde açılır” (Gedikoğlu, 1971:40). Belirtilen meslek erbabı arasında tarım, sağlık, teknik, kooperatifçilik vb. alanlar sayılabilir.

On bir yıl faaliyet gösteren Köy Enstitüleri, köylüye okuma-yazma becerisi kazandıran eğitim kurumu olmanın ötesinde bir düşünsel temele dayanmaktadır. Özellikle köylünün bilinçlendirilmesi, kendini ve sorunlarını kavraması, görev ve haklarını tanıması noktasında önemli bir araçtır. Tonguç’a göre Enstitüler, içinde yaşayanların ortak malı ve ortaklaşa yönettikleri kurumlar halini almalı ve şahsa bağlı olmamalıdır.

Demokratik örgütlenmeye yer verilen Enstitülerin demokratik yapısının somut göstergesi, herkesin aynı koşullar altında yaşaması ve çalışmasıdır (Polat ve Oğuz, 2010:99).

Köy Enstitüleri sayesinde 1935'te 380 bin civarında olan ilkökul öğrencilerinin sayısı 1946'da neredeyse on kat artmış, kurulan 21 enstitüde yaklaşık 15 bin öğretmen ve eğitmen yetişmiştir (Keser, 2010:254). Enstitülerde yetişen öğretmenlerin aydınlanmış olarak köyüne dönüp hayatını orada kazanması, yeni bilgi ve fikirlerini köye yayması amaçlanmaktaydı (Eyüboğlu, 1999:86).

Köy Enstitülerinde yetişenler sanatkâr, eğitimci, toplum bilimci, bilim insanı olarak çalışmalarını köy sorunları üzerine yoğunlaştırmışlardır. Bu çalışmanın merkezindeki isim olan Fakir Baykurt da Köy Enstitülerinde yetişen aydınlardandır ve eserlerinde köyün ve köylünün sorunlarını işleyen önde gelen isimler arasındadır.

Gönen Köy Enstitüsü mezunu olan Fakir Baykurt, Köy Enstitülerini karın altındaki kardelen çiçeklerine benzetir. Ailesinin okuyan ilk ve tek çocuğu, köyünün ise yüksek öğrenim gören ilk insanı olan Baykurt, kimliğinin şekillenmesi sürecinde Köy Enstitüsünde geçirdiği yılların etkisini şöyle dile getirmektedir:

“Dikenlerin arasından çıkıp gelmiş bir yazarım ben. Yüzyıllarca karanlıkta bırakılmış köylerin birinden, Akçaköy'denim. Ailem yoksuldu. Kır bayır kırk iki dönüm toprağımız vardı. Birkaç yerde anlattım, anam babam okuma yazma bilmiyordu. Köyümüze geçten geç açılan ilkökul yalnızca üç sınıflıydı. Evimizde bir tek kitap yoktu. Cumhuriyet beni götürdü, açtığı Köy Enstitüsünde eğitti, öğretmen yaptı; elime kalem verdi yurdun yazarları arasına kattı. Şimdi düşünüyorum, yokluktan geliyorum” (Andaç, 2000:18).

Ne var ki Enstitüler 1946-1950 yılları arasında hayata geçirilen bir dizi uygulama ile özünden uzaklaştırılmıştır. Baykurt, dönemin siyasi atmosferine hakim olan CHP-DP çekişmesine dikkat çekerek enstitülerin bu rekabete kurban verildiğini ifade etmektedir (Baykurt, 2018:3). 1947'de çıkarılan 5117 ve 5129 sayılı yasalarla köylerdeki öğretmenlerin Enstitülerle bağları kesilmiş, 9 Mayıs 1947 tarihinde kabul edilen genelgeyle kız ve erkek öğrencilerin öğretimi birbirinden ayrılmış, 1948'de Enstitülerin programları değiştirilerek iş eğitime ve üretici eğitime son verilmiş, Köy Enstitüleri öğretmen okulu anlayışına dönüştürülmüştür (Başaran, 2003:102-103). Nihayetinde DP iktidarı döneminde Enstitülerin kapatılmasıyla Türkiye'de modernleşme süreci sekteye uğramıştır.

3. Fakir Baykurt'un Amerikan Sargısı Romanında Modernleşme Olgusu

1929'da Burdur'un Yeşilova ilçesine bağlı Akçaköy'de doğan Fakir Baykurt, tam da toplumsal yaşamda modernleşme ve dönüşümün hız kazandığı 1950'li yıllardan itibaren verdiği eserlerle Türk edebiyatında kendine özgü bir yer edinmiştir. Özellikle 1950'lerden 1970'li yıllara değin Türk edebiyatında çok popüler olan "köy" ve "köylü" temalarını işleyen Baykurt'un Almanya'ya yerleşmeden önceki dönemde ortaya çıkardığı eserlerinde köylünün aydınlatılması amacı öne çıkar. Bu nedendir ki, Andaç kendisini "Anadolu aydınlanmacısı" olarak anmaktadır.

Baykurt'un romanlarında köy/köylü temasını işlemesi tesadüfi bir seçim değildir. Köy kökenli bir yazar olan Baykurt, 1948'de Gönen Köy Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra Burdur'un Kavacık ve Dereköy köylerinde öğretmenlik yapmıştır. 1959'da ilk romanı Yılanların Öcü'nü yayımlayan Baykurt, romanlarında özellikle Türkiye'nin kapitalistleşmesiyle değişen köy ve köylü hayatına yoğunlaşarak kırsal kesimin 1950'lerden başlayan dönüşümüne ışık tutmuştur.

Baykurt, öğretmen-yazar kimliğinin yanı sıra Türkiye'nin ilk öğretmen örgütlenmesi olan Türkiye Öğretmenler Sendikası'nda (TÖS) kurucu ve yönetici kimliği ile aktif rol oynamıştır. Bu örgütleyici rol, 12 Mart 1971'de iki kez gözaltına alınmasına ve tutuklanmasına neden olmuştur. 1979'da Almanya'ya giden Baykurt, bu tarihten sonra 1999'da ölümüne kadar Almanya'da ürettiği eserlerinde, bu defa yakından gözlemlediği işçi yaşamını ve göç olgusunu merkeze almıştır.

Baykurt'un Amerikan Sargısı isimli romanı, TÖS Başkanlığı yıllarında şekillenen bir çalışmasıdır. TÖS'ün 1960'lardaki Amerikan emperyalizmi karşıtı kampanyaları ile Amerikan Sargısı romanında öne çıkan anti-kapitalist ve anti-emperyalist söylem bu noktada paralellik göstermektedir.

Birinci baskısı Şubat 1967'de yapılan Amerikan Sargısı romanında olaylar 1950'lerde Ankara yakınlarındaki Kızılöz köyünde geçmektedir. Romanda Amerikalıların Ankara'da faaliyet gösteren "Aid Mission to the Government of Turkey" isimli kuruluş vasıtasıyla ve Marshall Planı çerçevesinde pilot bölge olarak seçtikleri Kızılöz köyünde neden oldukları dönüşüm merkezinde yaşananlar anlatılmaktadır. Eserde ana karakterler iki gruba ayrılmıştır: Amerikan politikalarına, tutum ve davranışlarına karşı çıkanlar ve bunları onaylayanlar. Amerikan yardımı ve faaliyetlerine karşı çıkan grubun öne çıkan ismi, romanın ana karakteri olan Bekçi Temeloş'tur. Bekçi Temeloş'u destekleyen karakterlerin

başında ise köyün muhtarı ve köy öğretmeni gelmektedir. Baykurt'un romanlarında, örneğin Onuncu Köy'de olduğu gibi, sıklıkla karşılaşılan değerlerine bağlı, çalışkan, dürüst, köylüyü tanıyan ve anlayan ideal öğretmen karakteri, Tülay Öğretmen tiplmesiyle Amerikan Sargısı'nda da yer bulmuştur. Amerikan politikalarını destekleyenler ise bir paşa, vali ve kaymakam başta olmak üzere devlet erkanı ve köy halkının bir kısmıdır. Devleti temsil eden güçler olarak vali ve kaymakam halkı küçümseyen, milletin çıkarları yerine kendi çıkarlarını önde tutan Amerikan yanlısı karakterler olarak sunulmaktadır. Onlara göre Amerika Türkiye'nin dostudur ve modernliğin sembolüdür. Her alanda ileri bir ülkedir. Örneğin eserdeki Tuluğ Paşa her türlü bilim ve fenin Amerikalılarda olduğunu söyler. (1967:91)

Amerikan Sargısı'nda Amerikalıların Türkiye'de pilot proje olarak seçtiği Kızılöz köyü, Baykurt'un kaleminde Bekçi Temeloş'un ağzından doğasının güzelliği, kaynaklarının bolluğuyla betimlenmekte:

“Köyün güzelliği de topraktan geliyor. Toprağın iyiye köyün iyi. Toprağın kötüye köyün kötü. (...) Bizim köyümüz güzeldir. Hiçbir şeye eytaçlığı yoktur. Odunu tezeği boldur. Toprağımız ekin verir, ot verir. Mallarımız peynir verir, süt verir. Deremiz ki, iki yanına dikmeler dikeriz, güzel ağaçlar olur, tutturabildiğimizden satarız. Tepemiz vardır, püfül püfül eser durur yazları. Suyumuz ilaçlı mı, şifalı mı.(...) Hastalık maraz yoktur köyümüzde” (1967:46-47)

Kaynaklarıyla kendi kendine yeten Kızılöz köyü, Baykurt'un ifadesiyle Amerika'nın “underdeveloped” yani geri kalmış ülkeleri geliştirmek ve modernleştirmek amacıyla geliştirdiği bir pilot proje ile dönüştürülmeye çalışılmıştır ki, 1950'li yıllarda ABD Anadolu kırsalına bu bağlamda yakın ilgi göstermiştir. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın hazırladığı Barker Raporu olarak anılan *The Economy of Turkey, 1951* isimli raporda Türkiye'deki köylere dair bazı saptamalar şöyledir ki, benzer saptamalar Baykurt'un romanında da konu edilmiş ve ABD'nin başlattığı pilot projeye dayanak oluşturmuştur:

“Vasati Türk çiftçisinin kullandığı istihsal tekniği umumi olarak çok iptidaidir. Hala karasaban ve seçime tabi tutulmamış tohumlar kullanılmaktadır; ziraat hayvanları cins itibariyle düşük kalitelidir, iyi beslenememekte, iyi bakım görmemekte ve zayıf kalmaktadır. Birkaç büyük çiftlik istisna edilecek olursa makine Türk köylüsü tarafından az bilinmektedir. ... Çeşitli el işleri ve el sanatlarına dair olarak köylülere bilgiler verilmesi ve örnekler gösterilmesinin eninde sonunda zirai programın tamamlayıcı bir kısmı haline getirilmesi lazımdır” (Tütengil, 1977:66).

Amerikan Sargısı romanında Barker Raporu'nda yer verilen saptamalara paralel şekilde ABD, Kızılöz Köyü'nde modernleşme süreci başlatmıştır. Köydeki değişim, ABD'nin antikomünist ve Sovyet karşıtı dönem politikasıyla uyumlu şekilde, öncelikle köye yeni bir isim verilmesiyle başlar. Kızılöz ismi, Sovyetler Birliği'ni ve komünizmi çağrıştırdığı için köye gelen Amerikalıların önerisiyle Güzelöz olarak değiştirilir. Amerikalıların geliştirdiği köyde birçok başka değişiklik olur. Önce köylülerin rüzgarı kestiği için şikayet ettikleri Aktepe Amerikalılar tarafından düzlenir. Yerine bir Dostluk Bahçesi kurulur. Sonra bol yemiş vereceği söylenen “faynapıl ağaçları” dikilir. Köy meydanına gazino inşa edilir. Köye ABD'den sığır, dana, boğa getirilir. Yeni ahırlar ve kümes yapılır. Amerikalılar tavukların daha çok yumurtlamasını sağlamak için kümesteki suluklara ilaç damlatır, Ankara'dan tuhaf kokulu yemler getirir, tavukları karantinaya alıp tel örgülerin içinde tutarlar. Sonunda ilaçlarla, yemlerle daha çok verim almayı beklerken, bu uygulamaya maruz kalan tavukların yumurtalarının içinin boş olduğu ortaya çıkar. Köyde her şey kötüye gitmeye başlamıştır.

1950'lerde ABD Türkiye'ye tarımsal kapitalizmin gerçekleştirilmesi koşuluyla yardımda bulunmuş ve kredi vermişti. Romanda bu durum Aid Mission'ın uygulamaları ile temsil edilmiştir. Aid Mission köyde bitki ve hayvan türlerinin ıslahının gerçekleştirilmesi, evlerin ve ortak kullanılan yerlerin geliştirilmesi ve tarımsal üretimi artırmak amacıyla üretim araçlarının ıslahının gerçekleştirilmesi hedefiyle faaliyette bulunmaktadır. Sonuç olarak köyde ABD'nin empoze ettiği şekliyle modernleşme ve değişim başlar. Örneğin Amerikalılar alt katı gazino, üstü kitaplık olan ve içinde radyo da bulunan bir köy odası yaparlar. Köylülerin yeni sosyalleşme alanı bu gazinodur artık: “Amerikanlar gelince de oraya oturuyoruz. Radyonun çaldığı türkülerini orda dinliyor millet. (...) Amerikanın Sesi'ni duyabilmek, sede bizi değil, Amerikanları da memnun ediyor” (1967:151).

ABD, köy halkı ve devletin temsilcisi yöneticiler de dahil gelişmişliğine ve kültürüne öykünülen güçlü ülkedir ve her daim Baykurt'un eleştirilerinin merkezindedir. Romanda bunu gösteren örneklerden bir tanesi, Ankara'daki Amerikan Aid Mission to the Government of Turkey binasının tasviridir:

“Kaattan bardaklarda bize sütlü gayfe getirdiler. İçtikten sonra, şimdi de sinema gösterecek dediler. Ortalığı karartıp başladılar. Amerikanın mısır tarlaları. Donuz enikleri. Donuzlara mısır verip besliyorlar. Hemi de kocaman memeli inekler. Amerika'ya gittiğimizde de gördük bunları.

Ankara'nın göbeğinde büyük bir bina. Gez gez gez bitmiyor. Bir binadan ötekine geçiliyor. Her yer cam cam cam. Dünenin camı. Hemi de gündüz bile elektrik yakıyorlar. Tabi para bol adamlarda. Para bol olunca, idara, iktisat bilmiyorlar..." (1967:274-275).

Öte yandan Baykurt eserinde Türkiye siyasetine hakim olan Amerikancı politikayı da eleştirmektedir. Kendine yeten, kaynakları ve doğasıyla güzelliklere sahip Kızılöz Köyü, Türkiye'nin ülke olarak sahip olduğu nitelikleri temsil eden küçük bir örnektir. Dolayısıyla Baykurt Türkiye'nin kendi kaynaklarıyla yetinebileceğine ve bu kaynaklarla ilerleyebileceğine inanmaktadır.

Baykurt Türkiye'deki genel seçimleri, dönemin Türk-Amerikan dostluğunu ve Türk devlet temsilcilerinin Amerikanperverliğini romanında alaycı bir üslupla ele almıştır:

"Kaymakam beyimiz heç ayağını eksik etmez. Sanırsın ki bizim köyde sevgilisi var. İki sefer uğradığı gün oluyor. Ula köysek, biz eskiden de köydük. Neye o zaman heç görünmüyordunuz? Amarikan dostlar türeyince her şey nasıl da değişiverdi? Vali beyimiz bile binip tomafiline, ayağımıza kadar geliyor ki, bizi karşısına alıp Türkün Amarikan dostlarını öğsün heç durmadan..."

Hemi de seçimler oldu bitti. Türkün Amarikan dostları çoştular. Her yerde seçimi kendileri kazanmış gibi şenlik ettiler.

(...) Bizim köyden birez ekşimişler deye duyduk. Bu köye o kadar gayrat ettikleri halda, neden biz hükümeti desteklemeyip eski partiyi tutmuşuz? Neden oyumuzu Koca Baba'ya atmışız. Bunun sorusunu sordular bize! Biz ta ezelden beri ona atardık, gine ona attık. Köyümüze sekiz on Amarikan gelmeylem din mi değiştirelim? (...) Lan buba, bizim de vardır bir düşündüğümüz. Yanış doğru, karışmayın bizim oyumuza. Biz sizinkine karışıyor muyuz? Yok, karışacaksınız, verelim size de siz atın, olur mu? (1967:140-141)

Modernleşmesi gereken sadece köyler ve köy halkı değildir. Türkiye'nin Cumhurbaşkanı dahi bu sürece dahil edilmiştir:

"(...) Bizim ireysicumuru alıp Amarika'ya götüreceklermiş. Mızıka bando çalıp karşılayacaklarmış. Yidirip içireceklermiş. Hemi gezip görgü bilgisini artırsın diyorlarmış. (...) 'Türkün bu kadar geride kalması, bizim gücümüze gidiyor, tutalım elinden ki irellesin!' diyorlarmış. İşe ireysicumurumuzdan başlamışlar. Döne döne löbet bize gelecekmiş. Diyorlar ki, Esenboğa'dan uçurup Amarika'ya

konduramaz sizi. Zabah ekmeğini burada yiyip akşam oraya varacaksınız” (1967:143).

Eserde modern ve gelişmiş ABD’yi temsil eden bir başka olgu, Amerikan sağlık sistemi ve hastanelerinin sahip olduğu standarttır. Bekçi Temeloş Ankara’da bir Amerikan Hastanesi’ne yatırılır. Temeloş’un gözünden hastanenin imajı şöyle yansıtılır:

“Hastane dedin mi böyle olacak. Böyle buz gibi, kız gibi olacak. Gözel güzel kokacak. Sinek vızılamayacak. Çıt olmayacak. Bizimkiler bilmez mi bunu, heç gelip görmezler mi? İnsanoğlu gördüğünü ha deyince kapamıyor işte! Bizim köydeki gösterişlerin de kıymatı yok. Neden yok? Bundan dolayı yok (1967:368).

(...) İki üç kat aşağıya endik. Dorothy’nin elinde bir kaat. Köşede bir odaya girdik. Onunda içinden geçip başka bir odaya vardık. Kocaman makineler. Kırmızı ışıkları düğme gibi, yanıp sönüyor. Deminki tokturlar burada. Sarı kız kapıları kapattı. Beni bir yatağa yatırdılar. Yatağın ayakları tekerlekli. Kaktın mı gidiyor, çektin mi geliyor.

İte kaka, makinelerden birinin altına soktular beni. Tavanda bir fırıldak, fırır dönüyor. Odanın içinde tatlı bir ölüzger. Makinenin bir yerinden teller, tenekeler çıkardılar. Tenekeleri başıma beynime taktılar. Bileğime, göğsümün üstüne taktılar. Sonra da bana tembeh ettiler ki, heç konuşma. Makineyi çalıştırdılar” (1967:377).

Romanda Türkiye’deki sağlık kurumlarına ait betimlemeye de yer verilmiştir. Numune Hastanesi’nin kimi olumsuz nitelikleri şöyle yansıtılmıştır: “Asabiye servisine vardık. Bir merdiven; altı üstü insan dolu. Önden gelenler, arkadan gelenler öfkeli öfkeli bakıyorlar. Beyaz gömleği çok kirlenmiş biri de gelenlerin adını yazıp, herkese 150 kuruşluk bilet veriyor” (1967:332).

Amerikan Sargısı’nda olay örgüsü içerisinde gücün ve gelişmişliğin temsilcisi Amerikalıları önce misafirperverlik duygularıyla karşılayan köy halkı, romanın sonlarına gelindiğinde işlerin ters gittiğini gördüğünden Amerikalılara karşı tepkilidir. Amerikalıların getirdiği yeniliklerin karşısında yer almıştır. Son tahlilde romanın ana mesajının adında gizli olduğu söylenebilir. Sürekli başı ağrıyan romanın baş karakteri Bekçi Temeloş, Ankara’da bir Amerikan Hastanesine yatırılmış ve başına Amerikan bezi ile Amerikan usulü sargı yapılmıştır. Hastanede ağrısı daha da artan Temeloş, başındaki Amerikan sargısından kurtularak hastaneyi terk etmiştir. Yazar burada Türkiye’nin Amerikancı politikaları terk etmesi yönündeki düşüncelerini Temeloş’un Amerikan sargısından

kurtulması ile sembolize etmiştir. Romanın sonunda köy halkı Dostluk Bahçesi'ni yıkar, Amerikalıların köye geldiklerinde düzledikleri Aktepe'yi yeniden yapar, gazinoyu, ahırını, kümesi ortadan kaldırır ve böylece ABD'nin köyde neden olduğu değişimin izleri silinir.

4. Sonuç

Genel bir değerlendirmeye denilebilir ki, 1950'ler Türkiye'nin ABD destekli ekonomik yardımlarla modernleş(tiril)mesinin tarihidir. 1950'ler modernleşmesi, özellikle tarımın makineleşerek tarımsal üretimin artması, karayolu ağının ve taşımacılığının gelişip yaygınlaşması, köyden kente göç ve sosyo-kültürel yapıda değişime neden olan kentleşme olarak kendisini göstermiştir. Söz konusu süreci eleştirilerinin merkezine alan Fakir Baykurt sadece yazdığı eserlerle değil, eğitimci ve TÖS'ün kurucusu olarak örgütleyici kişiliğiyle de tanınmaktadır. Kendisi de bir köy çocuğu olan ve öz yaşam öyküsünde Köy Enstitüsünde geçirdiği yılların kişiliğinin şekillenmesinde temel belirleyici olduğu anlaşılan yazar, bu bağlamda köyün ve köylünün modernleşmesini ve sorunlarını merkeze alan pek çok eser ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada ele alınan Amerikan Sargısı romanı yazarın bu kapsamdaki eserlerine tipik bir örnektir. Roman, devlet yöneticileri ve siyasetçiler başta olmak üzere Amerikan yardımlarını ve projelerini hevesle kabul edip uygulamaya çalışan kesim ile buna şüpheyle yaklaşarak tepki geliştiren kesim arasındaki mücadeleyi merkeze almaktadır ki, benzer çatışma Osmanlı döneminden bu yana süregelmektedir.

Gerçekte Türkiye'de 1950'li yıllar modernleşmesi Anadolu kırsalında yani köylerde ve köylülerin yaşantısında çeşitli değişimlere neden olmuştur. Bu dönemde köylünün kalkınması ve modernleşmesi kimi Amerikan projelerinin uygulanması yoluyla sağlanmıştır. Baykurt'un Amerikan Sargısı romanında, bahsi geçen küçük bir köyün teşkil ettiği örnek üzerinden Türkiye'de modernleşme süreci eleştirilmektedir. Söz konusu Amerikan projelerinin bir örneğinin romana konu olan köyde hayata geçirilmeye çalışılmasıyla baş gösteren olayların anlatıldığı eserde, Baykurt'un eleştirilerinin odağında Amerikancı siyaset ve siyasiler vardır. Amerikan Sargısı'nda modernleşmesi gereken, bir başka ifadeyle geri kalmış olan sadece köyler ve köy halkı değildir. Romanda Türkiye'nin Cumhurbaşkanı'nın dahi bu sürece dahil edildiği anlatılmaktadır.

Baykurt tam da bu noktada anti-emperyalist bir anlayış ile Amerikan projelerinin ve uygulamalarının Türk toplumuna uygun olmadığını düşünmektedir ki, Amerikan Sargısı'nda da bu anlayış hakimdir. Baykurt

köylünün kalkınmasının Amerikan projeleriyle değil, Türkiye'nin kendi kaynaklarıyla ve sahip olduğu koşullara uygun projelerle gerçekleşebileceğine inanmaktadır. Amerikan Sargısı romanında olay örgüsü ve romanın sonu Baykurt'un bu düşüncesi doğrultusunda gelişir: Amerikan projesi köylüler tarafından bozular, ABD'nin getirdiği her yenilik köylülerce yok edilir. Böylece Amerikalılar kovulmuş olur. Dolayısıyla anlaşılmaktadır ki, Amerikan Sargısı'nda anlatılan esasen Baykurt'un mücadelesidir. Bu mücadele egemen ideolojiye yani kapitalizme karşı verilen bir mücadeledir.

Kaynaklar

- Altunya, N. (2000), *Köy Enstitüsü Sisteminin Düşünsel Temelleri*, Ankara: Özkan Matbaacılık.
- Andaç, F. (2000), *Anadolu Aydınlanmacısı Fakir Baykurt*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Atılgan, G. (2015). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*, İstanbul: Yordam Kitap.
- Avcıoğlu, D. (1973), *Türkiye'nin Düzeni Cilt II*, 6. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Başaran, M. (2003), *Özgürleşme Eylemi Köy Enstitüleri*, 3. Baskı, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Baykurt, F. (1967), *Amerikan Sargısı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Baykurt, F. (2018), *Unutulmaz Köy Enstitüleri*, 4. Baskı, İstanbul: Literatür.
- Berkes, N. (2007), *Baticılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler*, 3. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Berkes, N. (2008), *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, 12. Baskı, İstanbul: YKY.
- Eğilmez, M. (2018), *Değişim Sürecinde Türkiye*, İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Eisenstadt, S. N. (1965), *Transformation of Social, Political, and Cultural Orders in Modernization*, *American Sociological Review* 30 (5), s.659-673.
- Eisenstadt, S. N. (1966), *Modernization: Protest and Change*, Wilbert E. Moore and Neil J. Smelser (Eds.), New Jersey: Printice-Hall Inc.
- Erhan, Ç. (1996), *Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı*, *SBF Dergisi* 51 (1), s.275-287.

- Erhan, Ç. (2002), ABD ve NATO'yla İlişkiler, Baskın Oran (Ed.), Türk Dış Politikası Cilt:1, 6. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, s.522-575.
- Eyüboğlu, S. (1999), Köy Enstitüleri Üzerine, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- Gedikoğlu, Ş. (1971), Evreleri, Getirdikleri ve Yankıları ile Köy Enstitüleri, Ankara: İş Matbaacılık.
- Karpat, K. H. (2008), Türk Demokrasi Tarihi, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Karpat, K. H. (2016), Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kautsky, J. H. (1967), Political Change in Underdeveloped Countries, New York: John Wiley&Sons, Inc.
- Kautsky, J. H. (1972), The Political Consequences of Modernization, New York: John Wiley&Sons, Inc.
- Keser, U. (2010), 1940 Köy Enstitüleri Layihısından (tasarısından) Günümüze Köy Enstitülerinin Türk Aydınlanma Sürecine Etkileri, Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu 14-17 Nisan 2010, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, s.251-268.
- Köker, L. (2009), Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köymen, O. (2017), Kapitalizm ve Köylülük, 3. Baskı, İstanbul: Yordam Kitap.
- Margulies, R. ve Yıldızoğlu E. (2013), Tarımsal Değişim: 1923-1970, I. C. Schink ve E. A. Tonak (Der.). Geçiş Sürecinde Türkiye, 6. Baskı, İstanbul: Belge Yayınları, s.433-469.
- Polat, S. ve Oğuz, K. (2010), İsmail Hakkı Tonguç ve Köy Enstitüleri, Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu 14-17 Nisan 2010, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, s.93-101.
- Tekeli, İ. (2005), Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması, S. Bozdoğan ve R. Kasaba (Ed.), Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, 3. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Tekeli, İ. (2019), Cumhuriyet Dönemi Boyunca Kırsalın Geçirdiği Dönüşüm ve Kırsaldan Kopuş, *Efil Journal* 2 (6), s.8-48.
- Tekeli, İ., 1950 Sonrasının Kendisini Yeniden Üretemeyen Popülist Modernleşmesi, Erişim adresi: https://www.academia.edu/38252623/1950lerin_Kendisinin_Yeniden_%C3%9Cretemeyen_Modernle%C5%9Fmesi, [Erişim Tarihi: 04.01.2019]
- Touraine A. (2002), *Modernliğin Eleştirisi*, 4. Baskı, İstanbul: YKY.
- Tunaya, T. Z. (2004), *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tütengil, C. O. (1977), *100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Vatandaş, C. (2017), *Kapsam ve Yöntem Açısından Türk Modernleşmesi*, M. Zencirkıran (Ed.), *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, 6. Baskı, Bursa: Dora.